

Evaluating China's Credit Lines in the Financing of Iran's Oil and Gas Industry Projects

Mohammad Ali Zamani * | Master's Degree, Islamic Studies and Financial Management, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

Hossein Hasanzadeh | Assistant Professor, Department of Islamic Studies and Financial Management, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

Ali Seifian | Ph.D. Student of Oil and Gas Contract Management, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

Mohammad Qezelbash | Ph.D. Student of Financial Engineering, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Abstract

Making long-term investments in the oil and gas industry to maintain the current production levels and increase its capacity is one of the ways to increase economic resilience in the country's upstream documents, including the resistance economy's general policies. In recent years, there have been intense sanctions on the country, especially in the energy field. The importance of proper use of China's allocated credit lines to finance these projects is revealed due to the high need for investment in oil and gas industry projects and the impossibility of covering the investment needs of this industry from domestic sources, and the challenge in effective communication with international monetary and financial institutions. Anyway, the conducted studies indicate serious challenges in using the capacity of these credit lines. For this purpose, this research tries to investigate these challenges from many aspects. After studying the background of the research and reviewing various sources, this article conducted targeted interviews with financing experts. Also, the challenges of using credit lines were extracted and classified into four categories: financial and economic, executive and operational, structural and institutional, and juridical and legal, utilizing the method of thematic analysis and focus group. The extracted challenges were exposed to experts to validate the findings. Finally, the formation of the focus group presented the corrective solutions for the use of credit lines to finance oil and gas industry projects.

Keywords: credit lines, financing, Iran's oil and gas industry, China's credit lines

JEL Classification: H81 , G23 , F65

* Corresponding Author: m.a.zamani@isu.ac.ir

How to Cite: Zamani, M A., Hasanzadeh, H., Seifian, A., Qezelbash, M. (2023). Evaluating China's Credit Lines in the Financing of Iran's Oil and Gas Industry Projects. *Iranian Energy Economics*, 48 (12), 107-137.

ارزیابی خطوط اعتباری چین در تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز ایران^۱

- محمدعلی زمانی * فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد، معارف اسلامی و مدیریت مالی، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران
- حسین حسن‌زاده استادیار، گروه معارف اسلامی و مدیریت مالی، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران
- علی سیفیان دانشجوی دکتری مدیریت قراردادهای نفت و گاز، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران
- محمد فزلباش دانشجوی دکتری مهندسی مالی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

در اسناد بالادستی کشور از جمله سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، یکی از راه‌های افزایش تاب‌آوری اقتصادی، انجام سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در صنعت نفت و گاز به منظور حفظ سطوح تولیدی فعلی و افزایش ظرفیت آن است. این درحالی است که طی سال‌های اخیر تحریم‌های شدیدی علیه کشور به ویژه در حوزه انرژی اعمال شده است. با توجه به نیاز بالای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های صنعت نفت و گاز، عدم امکان پوشش کامل نیازهای سرمایه‌گذاری این صنعت از منابع داخلی و چالش در ارتباطات مؤثر با نهادهای پولی و مالی بین‌المللی، اهمیت استفاده از خطوط اعتباری تخصیصی کشور چین برای تأمین مالی این پروژه‌ها آشکار می‌گردد. با این وجود، بررسی‌های انجام گرفته حاکی از چالش‌هایی جدی در استفاده از ظرفیت خطوط اعتباری است. به همین منظور این پژوهش درصدد بررسی چندجانبه این چالش‌ها است. در این مقاله با استفاده از روش تحلیل مضمون و گروه کانونی، چالش‌های استفاده از خطوط اعتباری استخراج و در چهار دسته مالی و اقتصادی، اجرایی و عملیاتی، ساختاری و نهادی و حقوقی و قانونی دسته‌بندی شدند. به منظور اعتبارسنجی یافته‌ها، چالش‌های استخراج‌شده در معرض نظر خبرگان قرار گرفت. در پایان با تشکیل گروه کانونی راهکارهای اصلاحی استفاده از خطوط اعتباری با هدف تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز ارائه شدند.

کلیدواژه‌ها: خطوط اعتباری، تأمین مالی، صنعت نفت و گاز ایران، خطوط اعتباری چین

طبقه‌بندی JEL: F65 , G23 , H81

۱. مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته معارف اسلامی و مدیریت مالی دانشگاه امام صادق (ع) است.

* نویسنده مسئول: m.a.zamani@isu.ac.ir

۱. مقدمه

ایران با در اختیار داشتن بیش از هزار و دویست تریلیون فوت مکعب ذخایر متعارف گاز طبیعی و دویست و نه میلیارد بشکه ذخایر قابل برداشت نفت خام، از مزیت نسبی مناسبی برای افزایش سطح برداشت از میادین و صادرات نفت خام و توسعه صنعت پتروشیمی با هدف تکمیل زنجیره ارزش نفت و گاز برخوردار است. در اسناد بالادستی کشور از جمله سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی انجام سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در صنعت نفت و گاز به منظور حفظ سطوح تولیدی فعلی و افزایش ظرفیت آن مورد تأکید قرار گرفته است. با این وجود، کشورهای تحریم‌کننده ایران در جهت نشانه‌روی نقاط آسیب‌پذیر اقتصاد کشور، صنعت نفت و گاز را به‌عنوان مهم‌ترین منبع ایجاد درآمد ملی مورد شدیدترین تحریم‌ها قرار داده‌اند.

ایران در سه دهه اخیر همواره به دنبال گزینه‌هایی برای مقابله با تحریم‌های اقتصادی غرب بوده است. تحریم طولانی‌مدت ایران عملاً امکان حضور شرکت‌های نفتی غربی در صنعت نفت و گاز ایران را از بین برده و زمینه حضور روزافزون شرکت‌های چینی را فراهم آورده است و چین علاقه فراوانی جهت ارتقاء سطح روابط استراتژیک خود با ایران در حوزه انرژی دارد (شریعتی‌نیا، ۱۳۹۱).

یکی از نتایج مباحث مذکور اعطای خط اعتباری بیست و دو میلیارد دلاری از سوی چین به ایران است. این خط اعتباری یکی از ظرفیت‌های تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز محسوب می‌شده و در سال ۱۳۹۰، اداره کل اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری وزارت نفت نیز دستورالعملی برای استفاده از این تسهیلات اعتباری مصوب کرده است (حسینی، ۱۳۹۴). میزان سرمایه‌گذاری مورد نیاز در صنعت نفت کشور در برنامه ششم توسعه ۲۰۰ میلیارد دلار است که ۱۰۰ میلیارد دلار سهم بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران خارجی است (زیازی و شفقتی، ۱۳۹۶). براساس اعلام وزارت نفت، ۸۸ طرح نهایی، ۵۱۵ پروژه و ۲۰۰۰ زیر پروژه در دستور کار شرکت ملی نفت ایران قرار دارد که با احتساب نیاز به انعقاد دو قرارداد به‌ازای هر زیر پروژه، حدود ۴۰۰۰ قرارداد باید امضا شود. این آمار نشان‌دهنده ظرفیت‌های ایران برای جذب سرمایه شرکت‌های چینی در صنعت نفت و گاز است (شریعتی‌نیا و عزیز، ۱۳۹۶).

این پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون تلاش دارد تا به ارزیابی استفاده از خطوط اعتباری برای تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز بپردازد و توجه سیاست‌گذار را نسبت به این روش تأمین مالی جلب کند، بدین منظور ابتدا ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش و سپس با توجه به روش انجام پژوهش، یافته‌های پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است و در پایان نیز راهکارهایی برای حل برخی مشکلات ارائه شده است.

۲. ادبیات موضوع

روش‌های تأمین منابع مالی در دو دسته روش‌های استقرایی (قرضی) و روش‌های غیراستقرایی (غیر قرضی) تقسیم‌بندی شده و در دو بعد داخلی و خارجی قابل ارائه هستند، روش‌های تأمین مالی خارجی مبتنی بر استقراض عبارت‌اند از: فاینانس، یوزانس، وام‌های تضمینی خارجی، ریفاینانس و خطوط اعتباری و روش‌های تأمین مالی خارجی مبتنی بر روش‌های غیراستقرایی عبارت‌اند از: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی در بازارهای مالی کشور سرمایه‌پذیر و سرمایه‌گذاری خارجی در قالب ترتیبات قراردادی، که در این پژوهش تمرکز بر خطوط اعتباری خواهد بود.

خطوط اعتباری تأمین مالی، اعتباراتی هستند که با حمایت دولت‌ها و از طریق بانک‌ها به منظور توسعه صادرات کالا و خدمات تولیدی به دیگر کشورها در قالب قراردادهای مشخص اعطا می‌گردد. به منظور تأمین نیاز ارزی طرح‌های بخش دولتی و خصوصی، از خطوط اعتباری استفاده می‌شود. در این روش پس از مذاکره نظام بانکی کشور و بانک خارجی اعتباردهنده، قرارداد خط اعتباری با مبلغ و مدت استفاده معین و با در نظر گرفتن سایر شرایط منعقد می‌گردد. طی این قرارداد دریافت‌کننده خط اعتباری با پرداخت پیش‌پرداخت در ابتدای استفاده از خط اعتباری اجازه می‌یابد به اندازه مبلغ معینی از تولیدات یا خدمات اعطاکننده خط اعتباری استفاده کرده و مطابق با توافقات اقدام به بازپرداخت آن نماید (بویلیا و موین^۱، ۲۰۱۶).

براساس اعلام سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران نحوه ایجاد خط اعتباری به صورت زیر بیان شده است (دستورالعمل نحوه ایجاد خط اعتباری و فرآیند تأمین مالی، ۱۳۸۹)،

1 . Boileau and Moyon

۱. شناسایی اعتباردهندگان توسط بانک مرکزی
  ۲. ارسال پیش‌نویس موافقت‌نامه مالی مشتمل بر شرایط و ضوابط اعطای وام و ضمانت‌نامه از سوی اعتباردهنده به بانک مرکزی
  ۳. انجام مذاکره درخصوص مفاد موافقت‌نامه مالی و ضمانت‌نامه توسط بانک مرکزی و سازمان متبوع و اعتباردهنده
  ۴. نهایی نمودن اسناد فوق و امضای موافقت‌نامه مالی بین سیستم بانکی کشور و اعتباردهنده خارجی
  ۵. مذاکره و نهایی نمودن مفاد ضمانت‌نامه بین دو طرف یادشده
  ۶. ارسال اصل موافقت‌نامه امضاء شده توسط بانک مرکزی به سازمان متبوع
  ۷. اخذ مصوبه هیئت وزیران برای صدور ضمانت‌نامه
  ۸. صدور ضمانت‌نامه توسط وزیر محترم امور اقتصادی و دارایی
  ۹. ارسال ضمانت‌نامه به اعتباردهنده جهت تأیید و عودت آن
  ۱۰. اعلام به دستگاه‌های اجرایی برای استفاده از منابع مالی خارجی
- به‌طور کلی بررسی تأمین مالی خارجی از نوع استقراضی صنعت نفت، گاز و پتروشیمی کشور حاکی از این است که استفاده از خط اعتباری روش اصلی تأمین مالی خارجی استقراضی بوده است که نمونه بارز آن خط اعتباری کشور چین در اوایل دهه ۹۰ می‌باشد. لازم به ذکر است که خط اعتباری مذکور با شرط سهم پانزده درصدی برای آورده سهام‌دار و هشتاد و پنج درصدی سهم تأمین‌کننده مالی چینی می‌باشد. این خط اعتباری با همکاری شرکت سرمایه‌گذاری دولتی چینی (سیتیک گروپ^۱) و ۵ بانک ایرانی ایجاد گردید. علاوه بر این مؤسسه دولتی بیمه صادراتی کشور چین (ساینشور^۲)، بیمه صادراتی لازم جهت این فاینانس چین را پوشش داده است. بر این اساس، نهادها و شرکت‌های دولتی و خصوصی که قصد تأمین مالی پروژه‌های خود از محل فاینانس چین را دارند، می‌توانند از خطوط اعتباری فراهم شده استفاده کنند که از این روش به طور مثال در طرح‌های واحدهای پتروشیمی بوشهر، مسجد سلیمان و لردگان استفاده گردیده است.

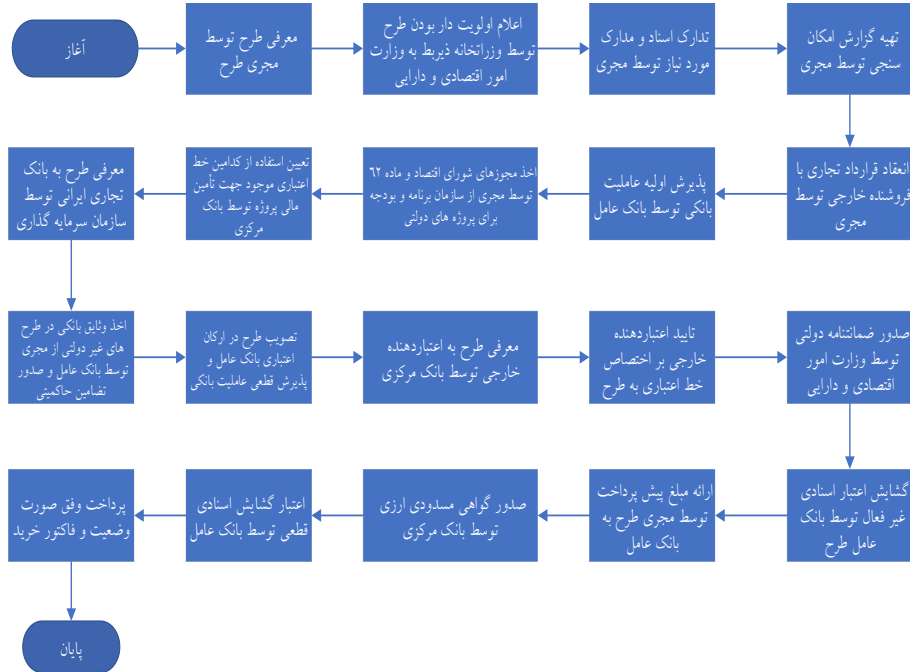
---

1. CITIC Group
2. Sinosure

مراحل استفاده از خطوط اعتباری به شرح زیر می‌باشد:

- ۱) معرفی طرح توسط مجری طرح
- ۲) اعلام اولویت‌دار بودن طرح توسط دستگاه متقاضی (وزارتخانه ذی‌ربط) به وزارت امور اقتصادی و دارایی
- ۳) تدارک اسناد و مدارک مورد نیاز از قبیل گزارش امکان‌سنجی توسط مجری
- ۴) انعقاد قرارداد تجاری با فروشنده و یا پیمانکار خارجی توسط مجری
- ۵) پذیرش اولیه عاملیت بانکی توسط بانک عامل
- ۶) طرح در شورای اقتصاد و اخذ مجوز براساس اولویت‌های کشور و همچنین اخذ مجوز ماده ۶۲ قانون محاسبات عمومی کشور توسط مجری از سازمان برنامه و بودجه برای پروژه‌های دولتی
- ۷) تعیین استفاده از کدامین خط اعتباری موجود جهت تأمین مالی پروژه توسط بانک مرکزی
- ۸) معرفی طرح به بانک تجاری ایرانی
- ۹) اخذ وثایق بانکی در طرح‌های غیردولتی از مجری توسط بانک عامل
- ۱۰) تصویب طرح در ارکان اعتباری بانک عامل و پذیرش قطعی عاملیت بانکی
- ۱۱) معرفی طرح به اعتباردهنده خارجی (ساینوشور) توسط بانک مرکزی
- ۱۲) تأیید اعتباردهنده خارجی بر اختصاص خط اعتباری به طرح
- ۱۳) صدور ضمانت‌نامه دولتی توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی
- ۱۴) گشایش اعتبار اسنادی غیرفعال توسط بانک عامل طرح
- ۱۵) ارائه مبلغ پیش‌پرداخت توسط مجری طرح به بانک عامل
- ۱۶) صدور گواهی مسدودی ارزی توسط بانک مرکزی
- ۱۷) اعتبار گشایش اسنادی قطعی توسط بانک عامل
- ۱۸) پرداخت وفق صورت وضعیت و فاکتور خرید

نمودار شماره ۱. فرآیند اجرایی استفاده از خطوط اعتباری خارجی

منبع: یافته‌های تحقیق

بر همین اساس نمودار زیر دستگاه‌های ذی‌ربط داخلی را در انعقاد قرارداد و استفاده از خطوط اعتباری نشان می‌دهد.

نمودار شماره ۲. دستگاه‌های مرتبط با استفاده از سازوکار خطوط اعتباری

منبع: گزارش سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

۳. پیشینه پژوهش

لازم به ذکر است تاکنون پژوهشی ناظر به موضوع خطوط اعتباری و به خصوص اعتبارات اخذ شده از کشور چین انجام نشده است، با این حال پیشینه‌های پژوهش به ترتیب براساس ارتباط با موضوع پایان‌نامه بیان شده‌اند.

۱) موسوی اصفهانی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «صنعت نفت و شیوه‌های تأمین مالی (فاینانس) در ایران» به بررسی روش‌های استقرایی و غیراستقرایی تأمین مالی در صنعت نفت ایران پرداختند.

۲) تیبانیان و همکاران (۱۳۹۷) در گزارشی با عنوان «الزامات تحقق تأمین مالی بالادست صنعت نفت و گاز در شرایط تحریم» به بیان و ارزیابی رویه‌های جاری وزارت نفت برای تأمین مالی جهت سرمایه‌گذاری پرداختند و بیان داشتند که هر یک از این طرح‌ها فاقد کارایی لازم برای توسعه صنعت می‌باشد.

۳) جلیلی و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «رتبه‌بندی شیوه‌های تأمین مالی خارجی برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت جمهوری اسلامی ایران با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی» به بررسی شیوه‌های تأمین مالی صنعت نفت و گاز مانند فاینانس، یوزانس، وام‌های تضمینی خارجی و استفاده از خطوط اعتباری و انواع روش‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی همچون بیع متقابل پرداختند و سپس این روش‌ها را براساس معیارهای ریسک و هزینه سرمایه و با استفاده از نظرات ۹۶ نفر از مدیران و مسئولین صنعت نفت رتبه‌بندی کردند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که به ترتیب بیع متقابل، BOT، FDI، خطوط اعتباری، وام‌های تضمینی، روش‌های تأمین مالی مناسب‌تری نسبت به سایر روش‌ها هستند.

۴) گلپرن^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در گزارشی با عنوان «چین چگونه وام می‌دهد» به تجزیه و تحلیل سیستماتیک شرایط قانونی وام‌دهی خارجی چین با استفاده از ۱۰۰ قرارداد بین نهادهای دولتی چین و وام‌گیرندگان دولتی در ۲۴ کشور در حال توسعه پرداختند. آنان دریافتند که نظام مالی چین تلاش می‌کند تا با استفاده از ترتیبات وثیقه مانند حساب درآمدهای تحت کنترل وام‌دهندگان، کنترل حداکثری را بر نحوه عملکرد تأمین مالی شوندگان داشته باشد.

---

1. Gelpern and Others

۵) امیر صوفی (۲۰۰۵) در مطالعه‌ای با عنوان «خطوط اعتباری بانکی در مالی شرکتی» به بررسی نحوه تعامل نظام بانکی و شرکت‌های متقاضی خطوط اعتباری در کشور آمریکا پرداخته است. او در مطالعه خود بیان داشته که شرکت‌ها از خطوط اعتباری بیشتر از هر ابزار بدهی استفاده می‌کنند که دلیل آن انعطاف بالا و حجم قابل قبول در دسترس نسبت به سایر ابزارهای بدهی است. البته همین انعطاف بالا سبب تشدید مشکل نمایندگی شده و بانک‌ها در سال‌های اخیر به اعطای خطوط اعتباری به شرکت‌هایی با سودآوری قابل‌تکامل داشته‌اند و همچنین نهایت تلاش خود را برای نظارت بر نحوه هزینه‌کرد این منابع به کار گرفته‌اند.

۶) برسپید^۱ و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «استفاده و دسترسی به خطوط اعتباری در بحران‌های مالی» و با استفاده از جمع‌آوری اطلاعات ۶۰۰ شرکت ارائه‌دهنده خدمات در نظام مالی دریافتند که پیش از آغاز بحران سال ۲۰۰۸، به تدریج حجم خطوط اعتباری تخصیصی به شرکت‌ها در حال کاهش بوده است. یافته‌های این پژوهش همچنان نشان می‌دهد که شرکت‌های کوچک معمولاً از ظرفیت خطوط اعتباری تخصیصی استفاده می‌کرده‌اند ولی شرکت‌های بزرگ در طول بحران و زمانی که با پیامدهای بحران مواجه شده‌اند، تمایل بالایی به بهره‌مندی از این ابزار تأمین مالی داشته‌اند.

۷) برگر^۲ و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «خاص بودن بانک، خطوط اعتباری و ساختار وام» به بررسی اثرات متقابل خطوط اعتباری و ساختار وام‌دهی پرداختند. آنان در مطالعات خود دریافتند که خطوط اعتباری نقش ویژه‌ای در توسعه وام‌دهی سندیکایی داشته‌اند و این نوع ساختار وام‌دهی، بانک عامل را ملزم به نظارت، غربالگری و توسعه روابط با دریافت‌کنندگان وام می‌کند. ایجاد ارتباط بلندمدت سبب افزایش دسترسی به خطوط اعتباری، کاهش هزینه تأمین مالی و عدم نیاز به اعطای وثیقه خواهد شد. همچنین این نوع وام‌ها از نرخ وام‌دهی پایین‌تر نسبت به بازار اولیه برخوردار هستند.

۴. روش انجام پژوهش

با توجه به آنکه چالش‌های مورد بررسی در مطالعات پیشین و منابع کتابخانه‌ای، بیانگر تمامی مسائل مرتبط با خطوط اعتباری نبوده و این احتمال وجود دارد که بسیاری از آن‌ها فقط به واسطه مصاحبه با مدیران اجرایی حوزه تأمین مالی صنعت نفت و گاز شناسایی

1. Berrospide

2. Berger

شوند، با ۱۸ نفر از مدیران عالی بخش دولتی و مدیران عالی و میانی شرکت‌های مرتبط با این حوزه که به صورت مستقیم با این چالش‌ها آشنا بوده و در این زمینه فعالیت داشته‌اند، تا رسیدن به اشباع نظری^۱، مصاحبه انجام شده و اهم چالش‌های مورد اشاره در مصاحبه‌ها به گروه کانونی ارائه شده و از حیث اعتبار، مورد تأیید گروه کانونی قرار گرفته است.

تحقیق پیش رو از لحاظ هدف «کاربردی»^۲، از لحاظ ماهیت «توصیفی»^۳ و از لحاظ نوع داده «کیفی»^۴ است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، روش کیفی از نوع تحلیل مضمون^۵ است. مضمون یا تم^۶، بیانگر چیز مهمی در داده‌ها در رابطه با سؤالات تحقیق است و تا حدی معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهد (براون و کلارک^۷، ۲۰۰۶: ۸۸). مضمون، الگویی است که در داده‌ها یافت می‌شود و حداقل به توصیف و سازمان‌دهی مشاهدات و حداقل به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده مورد بررسی می‌پردازد (بویاتزیس^۸، ۱۹۹۸: ۴). به طور کلی، مضمون، ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگر نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤالات تحقیق است (کینگ و هوروکس^۹، ۲۰۱۸: ۱۵۰). تحلیل مضمون روشی برای شناخت تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش فرآیندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (براون و کلارک، ۲۰۰۶، ۷۸).

هر پژوهشگری با توجه به ماهیت و سؤالات تحقیق خود و با توجه به تصمیمات و ابزارهایی که به کار می‌برد می‌تواند از روش خاص خودش در تحلیل مضمون استفاده کند (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۷۸). این روش، براساس یک رویه مشخص و در سه سطح، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن)، سازمان‌دهنده (مضامین به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده

۱. در ادبیات روش تحقیق، اشباع نظری به شرایطی اطلاق می‌شود که ادامه فرایند استخراج مضامین و مفاهیم مرتبط از مطالعه اسناد و مصاحبه با خبرگان حاوی مطلب جدیدی نیست و همه مضامین پیش‌تر مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

2. Applied Research
3. Descriptive Research
4. Qualitative Research
5. Thematic analysis
6. Theme
7. Braun & Clarke
8. Boyatzis
9. King & Horrocks

اصول حاکم بر متن به‌عنوان یک کل) را نظام‌مند می‌کند و نقشه‌ای از کل مضامین ارائه می‌کند که مضامین با توجه به رابطه اعم و اخص با یکدیگر در آن شبکه جایگذاری شده‌اند (کمالی، ۱۳۹۷).

مضمون فراگیر مقاله حاضر «چالش‌های خطوط اعتباری خارجی» بود و مضامین سازمان دهنده و مضامین پایه از مرور پیشینه‌های تحقیق و متن مصاحبه‌های هدفمند استخراج شد. برای پالایش و نهایی کردن مضامین استخراج شده، یک گروه کانونی^۱ متشکل از تیم پژوهش و برخی اعضای هیئت علمی دانشگاه که سابقه کار اجرایی و پژوهشی در صنعت نفت و گاز داشتند، تشکیل شد.^۲ از آنجایی که مشارکت‌کنندگان در گروه کانونی فرآیند تحلیل و مضمون‌های به دست آمده را بازبینی نموده و نظرات خود را ابراز داشتند، بنابراین یافته‌های این مرحله از حیث روایی و پایایی مورد تأیید قرار گرفت. در ابتدای کار، مضامین پایه‌ای مرتبط با خطوط اعتباری از متن مصاحبه‌ها استخراج و در قالب کدهایی سازمان‌دهی شدند. به دلیل محدودیت مقاله گزیده‌ای از مضامین پایه‌ای انتخاب و ارائه شده است:

جدول شماره ۱. جدول مضامین پایه

ردیف	متن	مضمون پایه‌ای
۱.	یکی از مزیت‌های اخذ اعتبار به یوان، عدم رهگیری آن در شرایط تحریم و سهولت مبادلات می‌باشد اما باین‌حال فعالیت با ارزها دارای ریسک نوسانات نرخ ارز بوده که با توجه عدم وجود بازار مشتقات ارزی، پروژه‌ها با ریسک بالایی مواجه خواهند شد.	نوسان نرخ ارز و عدم وجود ابزارهای پوشش ریسک نرخ ارز نظیر بازار مشتقات ارزی
۲.	یکی از چالش‌های حقوقی در این حوزه ورود سازمان‌های قضایی محلی به دلایل مختلف از جمله فشار مقامات محلی به پروژه‌های این صنعت که منجر به مسدود ساختن دارایی‌ها و متوقف ساختن پروژه می‌شود. حال اینکه عقب افتادن این پروژه از زمان‌بندی اجرا باتوجه به ضمانت دولت در بازپرداخت اعتبار منجر به زیان کشور خواهد شد که می‌توان در سطح کشور به‌گونه‌ای مصوب نمود که دادگاه محلی صلاحیت رسیدگی به موضوعات را نداشته باشند.	عدم شفافیت فرآیندهای حقوقی و قضایی مرتبط با پروژه‌های صنعتی / ورود سازمان‌های قضایی محلی

1. Focus group

۲. در انتخاب گروه کانونی که ۶ نفر بودند سعی شد تا از حضور ۳ تن از مدیران صنعت نفت، گاز و پتروشیمی که مستقیماً با موضوع استفاده از خطوط اعتباری مرتبط بوده‌اند، نیز استفاده شود تا غنای مطالب و نقطه نظرات حداکثر شود.

ردیف	متن	مضمون پایه‌ای
۳	خطوط اعتباری به‌منظور توسعه صادرات کشور تخصیص دهنده اعتبار جاری می‌گردند و طبق توافقات صورت‌گرفته در خطوط تخصیصی اخیر بالغ بر ۷۰ تا ۸۰ درصد کالا و خدمات موردنیاز پروژه‌ها می‌بایست از کشور چین باشد این در حالی است که این توافق برخلاف قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی و در نهایت منجر به ایجاد مانع و از دست رفتن زمان برای پروژه‌ها هنگام واردات خدمات، تجهیزات و قطعات می‌شود. از سوی دیگر به دلیل عدم وجود مقررات و آیین‌نامه ویژه‌ای در این حوزه، وزارت صمت مجبور به اعطای مجوزهای موردی فراقانونی می‌گردد.	وجود قوانین معارض با استفاده از خطوط اعتباری در کلان پروژه‌های صنعتی
۴	چالش‌ها در مقاطع مختلف با توجه به وضعیت سیاسی کشور تغییر می‌کرد. در مقطعی به‌خصوص در چندساله اخیر که موعد بازپرداخت تسهیلات بودند، پروژه‌ها در نقل و انتقال پول با چالش مواجه بودند و حتی بخشی که ساخت داخل بود و می‌بایست به شرکت‌های داخلی یا کنسرسیوم‌های ایرانی و چینی پرداخت گردد نیز با مشکل مواجه بود.	وجود چالش در انتقال منابع مالی در شرایط تحریم
۵	یکی دیگر از چالش‌ها، بعد ضمانت اخذ خطوط اعتباری است. در حالت عادی به اعتبار تضامین حاکمیتی خطوط اخذ می‌گردید اما در این شرایط علاوه بر آن وجوه نقد ما نیز می‌بایست بلوکه گردد. عملاً مؤسسات بیمه صادراتی باید خطوط را تضمین کنند به طور مثال مؤسسه دولتی بیمه صادراتی کشور چین (ساینشور) در شرایط تحریم صرف تضامین حاکمیتی خطوط را بیمه نمی‌نمود.	لزوم ارائه تضامین چندگانه به‌منظور اخذ خطوط اعتباری در شرایط تحریمی
۶	یکی از مسائل اثرگذار هزینه بیمه می‌باشد که نرخ آن متناسب با ریسک کشور بوده، به طور مثال در مذاکرات قبلی گروه ۵ بوده‌ایم اما در حال حاضر ۷ و هزینه بیمه افزایش یافته است.	هزینه‌های بالای استفاده از خدمات تضمین بیمه‌ای
۷	یکی دیگر از چالش‌ها به تأخیر افتادن پروژه‌هاست که به دلیل عدم پایبندی کافی پیمانکار به پروژه، فرصت‌های زیادی از کشور از دست می‌رود. مثلاً پیمانکار ۹۰ درصد کار را جلو برده و دیگر نمی‌توانید ضمانت‌نامه حسن انجام کار را به اجرا بگذارید و مجبور به توافق می‌شوید.	عدم پایبندی کافی پیمانکار به اتمام پروژه در فرآیند تأمین مالی از طریق خطوط اعتباری
۸	یکی دیگر از چالش‌ها برخورد مقطعی و غیرراهبردی دولت با چین بود که پس از امضای توافق برجام روابط خود را با چینی که در طول تحریم‌ها با ایران همراه بود، دور کرد و شرایط دیپلماسی در این حوزه را پیچیده نمود.	عدم اتخاذ راهبرد مناسب توسط نهادهای سیاست‌گذار در ارتباط بلندمدت با کشورهای طرف خطوط اعتباری

ردیف	متن	مضمون پایه‌ای
۹.	یکی از چالش‌های اصلی عدم اولویت‌بندی پروژه‌ها است که دلیل اصلی در این خصوص، نارسایی ساختاری روش بودجه‌ریزی و برنامه‌ریزی کشور است. مدل بودجه‌ریزی کشور بر مبنای طرح تقسیم است. یعنی بند درآمدی بودجه مفروض و بیش از برآورد واقعی است، بنابراین در اعتبارات خارجی بدین گونه است که به چه فردی چقدر به صورت موازنه مثبت تخصیص دهیم که شخصی ناراضی نگردد.	عدم اولویت‌بندی کلان پروژه‌های صنعتی
۱۰.	سرمایه‌گذار کردن سایر کشورها در کنار خطوط اعتباری منجر به ارتقای کیفیت و استانداردهای پروژه می‌شود چراکه مطالعات اقتصادی و فنی قوی‌ای دارند. چالش اصلی در این حوزه عدم تمایل دولت در این حوزه است چراکه نمی‌خواهد در معرض ارزیابی قرار گیرد. در این حالت دولت صرفاً به فاینانس و ارائه تضامین حاکمیتی تن می‌دهد.	عدم تمایل دولت نسبت به جذب سرمایه خارجی از طریق اعطای سهام کلان پروژه‌های صنعتی
۱۱.	یکی از راه‌های انتقال تکنولوژی انعقاد قراردادهای پیش‌فروش به خود طرف سرمایه‌گذار است تا کیفیت و دانش انتقال یابد. یکی از چالش‌های اصلی در این خصوص عدم ایجاد ساختارهای انگیزشی است چرا که در صورتی که منفعتی به شرکت‌های خارجی منتقل شود، ممکن است نهادهای نظارتی مداخلات فراوانی در روند اجرایی‌سازی قراردادها داشته باشند	ناکارایی فرآیندهای نظارتی در زمینه عقد قرارداد خارجی / عدم ایجاد سازوکار انگیزشی جهت انتقال تکنولوژی به کشور
۱۲.	اگر قصد همکاری با کشورهایی مانند چین وجود دارد می‌بایست توجه نمود که یکی از لوازم این امر تعریف منافع مشترک در پروژه‌ها است. متأسفانه عدم وجود قوانین منعطف در این زمینه سبب عدم توسعه قراردادهای دوجانبه شده است.	عدم وجود قوانین منعطف در زمینه عقد قراردادهای خارجی دوجانبه با منافع مشترک
۱۳.	چالش اصلی این خطوط اعتباری انتخاب تکنولوژی است که وقتی از چین این انتخاب را انجام می‌دهید لزوماً بهترین کیفیت و تکنولوژی وارد ایران نخواهد شد. حتی شرکت‌های برتر چینی نیز به واسطه تحریم‌ها ورود نخواهند کرد و شرکت‌های درجه دوم و کوچک به پروژه‌ها ورود خواهند کرد.	عدم وجود فضای رقابتی و امکان انتخاب برای دریافت خطوط اعتباری / عدم استفاده از برترین تکنولوژی و بهترین کیفیت توسط پیمانکاران چینی
۱۴.	یکی از چالش‌های اصلی در مذاکرات با چین بحث انحصار در شرایط موجود و در نتیجه پایین آمدن قدرت چانه‌زنی در تعیین مشخصات قرارداد است. ممکن است عوامل سیاسی یا دیپلماسی کمک‌کننده باشد اما در نهایت وقتی شما به واسطه تحریم تنها امکان مذاکره با کشور چین را دارید در نهایت قدرت چانه‌زنی هم نخواهید داشت.	عدم وجود فضای رقابتی و امکان انتخاب برای دریافت خطوط اعتباری
۱۵.	شرایط حاضر و تحریم‌های موجود باعث شده که شرکت‌ها نتوانند رتبه اعتباری کسب کنند و در نهایت خود به‌عنوان متقاضی تسهیلات با بانک‌های خارجی مذاکره نمایند. در نتیجه باید از خطوط اعتباری که مذاکرات آن توسط دولت صورت می‌گیرد استفاده نمایند.	عدم امکان بهره‌مندی از رتبه اعتباری شرکت‌ها در شرایط تحریمی

پس از سازمان‌دهی مجدد مضامین پایه، اکنون مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر استخراج می‌شوند.

جدول شماره ۲. جدول مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱.	عدم وجود فضای رقابتی و امکان انتخاب برای دریافت خطوط اعتباری	چالش‌های مالی و اقتصادی	فقدان نظام جامع اخذ و تخصیص خطوط اعتباری خارجی
۲.	نوسان نرخ ارز و عدم وجود ابزارهای پوشش ریسک نرخ ارز نظیر بازار مشتقات ارزی		
۳.	عدم امکان استفاده از ابزارهای بانکی جهت پرداخت‌های بین‌المللی در شرایط تحریم		
۴.	عدم استفاده از استانداردهای اقتصادی مشخص در تعریف و اجرایی‌سازی پروژه‌ها		
۵.	عدم امکان بهره‌مندی از رتبه اعتباری شرکت‌ها در شرایط تحریمی		
۶.	عدم همخوانی ویژگی‌های خطوط اعتباری چین با مختصات پروژه‌های صنعتی ایران		
۷.	نرخ بالای خط اعتباری چین در مقایسه با دیگر کشورها در شرایط غیرتحریم		
۸.	نسبت یک به یک حجم خط اعتباری به میزان منابع سپرده شده نزد بانک اعتباردهنده		
۹.	لزوم ارائه تضامین چندگانه به منظور اخذ خطوط اعتباری در شرایط تحریمی		
۱.	پسچیدگی و زمان‌بر بودن فرآیندهای اجرایی و بروکراسی اداری مرتبط با خطوط اعتباری	چالش‌های اجرایی و عملیاتی	
۲.	سختی تأمین مبلغ اولیه جهت پیش‌پرداخت پروژه از سمت طرف ایرانی		
۳.	اثرپذیری بالای فرآیند تأمین مالی از طریق خطوط اعتباری چین از تحولات شرایط سیاسی ایران (تحریم/عدم تحریم)		
۴.	طولانی بودن فرآیندهای بررسی و تأیید پروژه‌های صنعتی در کشور اعطاکننده خط اعتباری		
۵.	سو استفاده شرکت‌های زیرمجموعه دولتی از تضامین حاکمیتی مرتبط با خطوط اعتباری		
۶.	عدم امکان تودیع وثایق برای برخی از پروژه‌ها		
۷.	تفاوت استاندارد تکنولوژی‌های مورد استفاده در صنعت نفت و گاز کشور و استانداردهای کشور چین		
۸.	عدم استفاده از برترین تکنولوژی و بهترین کیفیت توسط پیمانکاران چینی		

ارزیابی خطوط اعتباری چین در تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز ایران | زمانی و همکاران | ۱۲۱

چالش‌های ساختاری و نهادی	۱.	عدم اولویت‌بندی کلان پروژه‌های صنعتی
	۲.	عدم اتخاذ راهبرد مناسب توسط نهادهای سیاست‌گذار در ارتباط بلندمدت با کشورهای طرف خطوط اعتباری
	۳.	عدم تعیین یک نهاد متولی برای انجام امور مرتبط با اخذ تسهیلات خطوط اعتباری
	۴.	عدم تطبیق مأموریت و وجود تعارض منافع نهاد بانک مرکزی در اخذ و تخصیص اعتبار خارجی به پروژه‌ها
	۵.	عدم هماهنگی میان دستگاه‌های متولی اخذ و تخصیص خطوط اعتباری
	۶.	عدم تعریف منافع مشترک اقتصادی میان ایران و کشور طرف مقابل خطوط اعتباری توسط نهادهای سیاست‌گذار
	۷.	عدم تمایل دولت نسبت به جذب سرمایه خارجی از طریق اعطای سهام کلان پروژه‌های صنعتی
	۸.	عدم تخصیص بخشی از منابع خط اعتباری به پروژه‌های بهینه‌سازی
	۹.	عدم وجود مدیریت راهبردی در پیشبرد اهداف کشور ذیل همکاری‌های دوجانبه
	۱۰.	ناکارایی فرآیندهای نظارتی در زمینه عقد قرارداد خارجی
چالش‌های حقوقی و قانونی	۱.	وجود قوانین معارض با استفاده از خطوط اعتباری در کلان پروژه‌های صنعتی
	۲.	عدم شفافیت فرآیندهای حقوقی و قضایی مرتبط با پروژه‌های صنعتی
	۳.	ورود سازمان‌های قضایی محلی
	۴.	عدم انطباق شرایط مورد نیاز جهت استفاده از خطوط اعتباری برای پروژه‌های بخش خصوصی
	۵.	عدم وجود قوانین منعطف در زمینه عقد قراردادهای خارجی دوجانبه با منافع مشترک
	۶.	عدم وجود نظام حقوقی مشخص جهت نظارت بر کلان پروژه‌های صنعتی

منبع: یافته‌های تحقیق

۵. یافته‌های پژوهش

در این قسمت تلاش شده است تا اهم چالش‌های خطوط اعتباری از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه‌های تخصصی با خبرگان حوزه تأمین مالی، احصاء گردد.^۱ در ادامه ضمن بیان هر مضمون سازمان‌دهنده سعی شده است توضیح مختصری درباره اهم مضامین پایه بیان شود.

۵-۱. چالش‌های مالی و اقتصادی

۵-۱-۱. عدم وجود فضای رقابتی و امکان انتخاب برای دریافت خطوط

اعتباری

شرکت‌ها در شرایط معمول می‌توانند از مبادی مختلفی اقدام به اخذ خطوط اعتباری نمایند. تحریم‌های بین‌المللی، محدودیت در نقل و انتقال منابع مالی و تمرکز تجارت ایران با چند کشور محدود، سبب شده تا فضای رقابتی برای اخذ خطوط اعتباری وجود نداشته باشد. این امر امکان عقد قراردادهای دوجانبه یا چندجانبه متنوع را به حداقل کاهش داده است. در این شرایط ممکن است کشور اعطاکننده خط اعتباری مقررات سخت‌گیرانه‌ای را برای اعطای خطوط اعتباری در نظر بگیرد. برای نمونه ممکن است که نسبت خطوط اعتباری تخصیصی به سپرده بلوکه‌شده، عدد یک باشد که سبب محدودیت منابع در دسترس برای کشور اعتبارگیرنده می‌شود. همچنین یکی از کارکردهای ویژه استفاده از خطوط اعتباری به خصوص برای صنعت نفت و گاز، واردات تکنولوژی روز دنیا و به کارگیری آن در پروژه‌های صنعتی است. عدم وجود فضای رقابتی و انحصار در اخذ خطوط اعتباری از کشور چین موجب شده تا در مواردی پروژه‌های ایرانی نتوانند تا از تکنولوژی‌های روز دنیا که برخی شرکت‌های چینی بدان دسترسی ندارند، بهره‌مند شوند.

---

۱. لازم به ذکر است برخی از چالش‌های احصاء شده عمومی بوده و نسبت به تمامی صنایع کشور می‌توانند، دلالت داشته باشند و مختص صنعت نفت و گاز نیستند. با این وجود، به دلیل آنکه مهمترین اقدامات برای استفاده از خطوط اعتباری در صنعت نفت و گاز انجام شده است، پژوهش پیش‌رو نیز تلاش داشته تا تمرکز خود را متوجه چالش‌های این صنعت نماید.

۲-۱-۵. نوسان نرخ ارز و عدم وجود ابزارهای پوشش ریسک نرخ ارز نظیر

بازار مشتقات ارزی

بررسی تاریخیچه نوسانات ارزی نشان می‌دهد، اقتصاد ایران دهه‌های اخیر با نوسانات ارزی شدیدی که اغلب تحت عنوان بحران ارزی از آن‌ها نام برده می‌شود، مواجه بوده است. یکی از کمبودها در این زمینه، فقدان بازار مشتقات ارزی در نظام مالی کشور بوده است. در دهه‌های گذشته، این فقدان، سبب ایجاد چالش‌های بسیاری برای بنگاه‌های اقتصادی شده است. بنگاه‌های اقتصادی در شرایط وجود نوسانات ارزی در نظام اقتصادی، نمی‌توانند پیش‌بینی قابل اتکایی از میزان بدهی‌های آتی خود که در اثر تأمین مالی به روش خطوط اعتباری ایجاد شده است، داشته باشند.

۳-۱-۵. عدم امکان استفاده از ابزارهای بانکی جهت پرداخت‌های بین‌المللی

در شرایط تحریم

در سال‌های اخیر و به سبب تحریم‌های اقتصادی، محدودیت‌های جدی در نقل و انتقال منابع مالی ایجاد شده است. در گذشته برخی از بانک‌های ایرانی با بانک‌های کوچک اروپایی و آسیایی، مرادوات مالی داشتند ولی در حال حاضر این تبادلات مالی قطع شده و عمده نقل و انتقال منابع مالی ایران از طریق شرکت‌های صرافی و شبکه تراستی انجام می‌شود. نتیجه تغییر مسیر مبادلات مالی از شبکه بانکی به شرکت‌های صرافی، افزایش ریسک انتقال منابع، ایجاد هزینه و حتی امکان بلوکه شدن منابع ارزی در حساب‌های خارجی بوده است. در چنین شرایطی سرمایه‌گذاران خارجی به دلیل آنکه انجام مبادلات مالی با شرکت‌های ایرانی می‌تواند دارای نتایج سوء اعتباری برایشان باشد، تمایلی برای تأمین مالی بسیاری از پروژه‌ها (علی‌الخصوص پروژه‌های نفتی) ندارند. از طرفی در صورت آنکه سرمایه‌گذار خارجی حتی اثرات ناشی از همکاری‌های مالی با ایران را بپذیرد، در انتقال منابع مالی به مبدأ ایران و انتقال منابع پس از بهره‌برداری از پروژه دچار هزینه‌های بالایی خواهد شد، بنابراین عدم اتصال بانک‌های ایرانی به سامانه سوئیفت و محدودیت‌های جدی، هزینه‌های قابل ملاحظه و صرف زمان‌های طولانی جهت نقل و انتقال منابع مالی، سبب ایجاد چالش برای شرکت‌های ایرانی در استفاده از خطوط اعتباری شده است (تبیان و همکاران، ۱۳۹۷).

۴-۱-۵. سختی تأمین مبلغ اولیه جهت پیش‌پرداخت پروژه از سمت طرف ایرانی

این موضوع به یکی دیگر از چالش‌های اقتصادی خطوط اعتباری تبدیل شده است. به دلیل محدودیت منابع مالی کشور، شرکت‌های ایرانی قادر به تأمین ۱۵ درصد منابع پیش‌پرداخت در ابتدای کار نیستند. برخی از پروژه‌های بزرگ مقیاس به دلیل کمبود نقدینگی، امکان تأمین این مبلغ را نداشته و گاهی آغاز یک پروژه تا مدت‌ها به همین دلیل به تعویق افتاده است.

۵-۱-۵. عدم امکان استفاده از تضامین بیمه‌ای بین‌المللی و عدم امکان بهره‌مندی از رتبه اعتباری شرکت‌ها در شرایط تحریمی

در فرآیند اخذ خطوط اعتباری ضروری است تا شرکت‌های متقاضی اقدام به ارائه تضامین بیمه‌ای نمایند. عمده این تضامین بیمه‌ای از طریق مؤسسات مالی بین‌المللی ارائه می‌شود. پس از تشدید تحریم‌های اقتصادی، محدودیت‌های شکل گرفته سبب شده تا امکان استفاده از خدمات مالی بین‌المللی به منظور تضمین‌های بیمه‌ای خطوط اعتباری وجود نداشته باشد. در این شرایط، یا دولت اقدام به ارائه تضامین می‌نماید که این امر فارق از فرآیندهای طولانی و بروکراتیک سبب نوعی تعارض منافع شده و برخی از شرکت‌ها ممکن است جدیت خود در توسعه پروژه‌های تأمین مالی شده را از دست بدهند و در نهایت دولت مجبور به پرداخت اصل و سود منابع دریافت شده است. پس از تشدید تحریم‌های اقتصادی، علاوه بر ارائه تضامین توسط دولت در زمینه اخذ خطوط اعتباری، مؤسسه دولتی بیمه صادراتی، کشورهای ارائه دهنده خطوط اعتباری را ملزم به سپرده‌گذاری منابع ارزی خود برای تضمین مجدد می‌نماید. علاوه بر محدودیت در استفاده از خدمات بیمه‌ای مؤسسات مالی بین‌المللی، شرکت‌های ایرانی به سبب تحریم نمی‌توانند از خدمات رتبه‌بندی مؤسسات رتبه‌بندی بین‌المللی نیز استفاده کنند. باید اشاره داشت در صورت اینکه یک شرکت دارای رتبه اعتباری از مؤسسات بین‌المللی باشد، برای اخذ خطوط اعتباری خود به صورت مستقل می‌تواند با بانک‌های خارجی وارد مذاکره شود، ولی شرکت‌های ایرانی به سبب آنکه فاقد رتبه اعتباری معتبر می‌باشند، لاجرم تنها می‌توانند از خطوط اعتباری که حاصل مذاکره دولت ایران با دولت‌ها و

بانک‌های خارجی هستند استفاده کنند. لازم به ذکر است که استفاده از قراردادهای برداشت محصول^۱ می‌تواند یکی از راهکارهای مناسب در زمینه ایجاد تضمین برای اعطاکننده اعتبار تلقی شود.^۲

۲-۵. چالش‌های اجرایی و عملیاتی

۲-۵-۱. پیچیدگی و زمان‌بر بودن فرآیندهای اجرایی و بروکراسی اداری مرتبط با خطوط اعتباری

یکی از چالش‌ها، زمان‌بر بودن فرآیند اخذ مجوزهای لازم هم در ایران و هم در چین است. برای مثال حداقل ۲۴ ماه زمان لازم است تا یک شرکت یا پروژه بتواند مجوزهای موردنیاز را از مجموعه وزارت نفت، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت صمت و بانک مرکزی کسب کند. در مرحله بعدی فرآیند اخذ مجوزها در داخل چین آغاز می‌شود. پروژه‌ها برای این که به تأیید نهایی برسند و امکان بازگشایی اعتبارات اسنادی را داشته باشند، نیازمند اخذ مجوز چندین وزارتخانه و در نهایت نخست‌وزیری چین هستند که اخذ این مجوزها اغلب زمان‌بر بوده و حتی در مواردی و به فراخور تغییر در روابط سیاسی ایران و چین، این فرآیند سخت‌تر و طولانی‌تر می‌شده است.

۲-۵-۲. اثرپذیری بالای فرآیند تأمین مالی از طریق خطوط اعتباری چین از تحولات شرایط سیاسی ایران

یکی دیگر از چالش‌های خطوط اعتباری است که تا اندازه زیادی به وضعیت سیاست خارجی کشور پیوند خورده است. معمولاً زمان زیادی نیاز است تا طرفین دریافت‌کننده و اعطاکننده خطوط اعتباری بر سر جزئیات قرارداد به توافق برسند. تحولات باعث می‌شود مفروضات قبلی تغییر کنند و ممکن است دیگر نتوان برای برخی از پروژه‌ها از خطوط اعتباری استفاده کرد.

---

1. Offtake Agreement

۲. این قرارداد به لحاظ حقوقی، نوعی عقد تعهدی و سند تعهد به خرید و فروش تلقی می‌گردد و طی آن فروشنده متعهد به فروش و خریدار متعهد به خرید محصول شده است. در صورت ایجاد هر گونه چالش در بازپرداخت تعهدات از سوی تأمین مالی شونده، اعطاکننده تسهیلات می‌تواند اقدام به دریافت مطالبات خود از طریق دریافت محصولات تولیدی نماید.

۳-۲-۵. اهمیت پایین تولید محصول نهایی در فرآیند تأمین مالی از طریق خطوط اعتباری

روش‌های تأمین مالی کاملاً می‌توانند کارایی عملیاتی یک پروژه را تقویت یا تضعیف کنند. اهمیت پایین تولید محصول نهایی در فرآیند تأمین مالی از طریق خطوط اعتباری دیگر چالش عملیاتی در ارتباط با استفاده از این روش تأمین مالی است. یکی از چالش‌های خطوط اعتباری این است که در این قالب تأمین مالی ممکن است پروژه مطابق طرح ساخته شود اما به محصول نرسد. وقتی پروژه تحت تضمین دولت است، دیگر اینکه آیا پروژه در نهایت به محصول می‌رسد یا خیر و اینکه اصلاً سودده خواهد شد برای پیمانکار اهمیت جدی ندارد. زیرا در صورت ایجاد هر مشکلی در فرآیند تولید و فروش محصول، دولت ایران موظف به بازپرداخت تعهدات ناشی از دریافت خطوط اعتباری است.

۴-۲-۵. عدم همخوانی ویژگی‌های خطوط اعتباری چین با مختصات پروژه‌های صنعتی ایران

ایران در سال‌های اخیر تنها می‌تواند از خطوط اعتباری تخصیصی کشور چین استفاده کند، در حالی که ویژگی‌های خطوط اعتباری تخصیصی کشور چین با ویژگی‌های پروژه‌های صنعتی ایران منطبق نیست (شریعتی‌نیا، ۱۳۹۱). طی برنامه‌های دوم و سوم توسعه خطوط اعتباری اخذ شده دارای دوره بازپرداخت ۸ تا ۱۰ ساله بودند که با شرایط پروژه‌های کلان کشور وفق داشت اما خطوط اعتباری اخذ شده از چین در سال‌های اخیر دارای زمان بازپرداخت ۵ ساله هستند که این موضوع برای پروژه‌های بزرگ و به‌خصوص پروژه‌های صنعت نفت و گاز که نیاز به زمان بالایی برای سرمایه‌گذاری دارند، سبب ایجاد چالش شده است. این موضوع تا بدان جا تسری یافته که مفروضات برآوردهای اقتصادی پروژه‌ها تغییر کرده و یا در مواردی نیازمند دریافت حجم بالاتری از تسهیلات شده‌اند و چون برآوردهای قبلی، مبنای محاسبات و اخذ تضامین بوده، گاهی در فرآیند بهره‌برداری رسیدن پروژه اختلال جدی ایجاد می‌شود.

۳-۵. چالش‌های ساختاری و نهادی

۱-۳-۵. عدم اولویت‌بندی کلان پروژه‌های صنعتی

فقدان نقشه جامع سرمایه‌گذاری صنایع مختلف کشور سبب عدم اولویت‌بندی کلان پروژه‌های صنعتی شده است. وجود این نقشه جامع می‌توانست اولویت استفاده از خطوط

اعتباری را به تفکیک صنایع مشخص کند. ولی در شرایط فعلی به‌جای استفاده پروژه‌های نفت و گاز از خطوط اعتباری که اغلب نیز نیازمند انتقال تکنولوژی‌های روز جهان است، از ظرفیت این روش تأمین مالی بیشتر برای پروژه‌های صناعی مانند صنعت برق، صنعت سیمان و ... استفاده شده است. آسیب‌های ایجاد شده از این چالش زمانی دوچندان می‌شود که دولت اقدام به اعطای تضامین حاکمیتی نموده و برخی پروژه‌ها که حاشیه سود کمی دارند، در صورت ایجاد نوسانات اقتصادی از صرفه اقتصادی خارج می‌شوند و تمامی بدهی‌های ناشی از خطوط اعتباری از منابع ملی پرداخت خواهد شد.

۲-۳-۵. عدم اتخاذ راهبرد مناسب توسط نهادهای سیاست‌گذار در ارتباط

بلندمدت با کشورهای طرف خطوط اعتباری

این موضوع در سال‌های دهه ۹۰ سبب ایجاد چالش‌های فراوانی در دسترسی پروژه‌ها و شرکت‌های ایرانی به منابع تأمین مالی بین‌المللی و به‌خصوص خطوط اعتباری شده است. برخورد مقطعی و غیرراهبردی دولت ایران با دولت چین به‌خصوص در مقطع امضای توافق برجام سبب ناخرسندی حاکمیت و نظام مالی چین و ایجاد برخی موانع از سوی آن‌ها در سال‌های پس از خروج آمریکا از توافق برجام و بازگشت محدودیت‌های تحریمی شد و بانک‌های چینی به بهانه تحریم‌های ثانویه دولت آمریکا برخی همکاری‌های اقتصادی با شرکت‌های ایرانی را متوقف کردند. روشی مهم در مدیریت اثرات تحریم، تقویت اراده و انگیزه سیاسی برخی از کشورهای قدرتمند جهان است که در صورت عدم توفیق در این زمینه ممکن است، دسترسی به منابع مالی و کسب منافع اقتصادی ناممکن شود.

۳-۳-۵. عدم تعیین یک نهاد متولی برای انجام امور مرتبط با اخذ تسهیلات

خطوط اعتباری

در حال حاضر چند نهاد، متولی انجام امور مرتبط با اخذ تسهیلات خطوط اعتباری هستند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به وزارت امور اقتصادی و دارایی، بانک مرکزی، وزارت امور خارجه و وزارت‌خانه‌های ذی‌ربط موضوع پروژه اشاره داشت. مهم‌ترین آسیب چندگانگی نهادی این بوده که سبب کاهش سرعت تخصیص خطوط اعتباری ناشی از عدم هماهنگی میان دستگاه‌های تصمیم‌گیر شده است، در حال حاضر متولی اخذ تسهیلات بانک مرکزی است. اگرچه وزارت اقتصاد به دنبال تغییرات در مقررات و ایجاد پنجره

واحد بوده است، ولی عملاً چون منابع ارزی بلوکه شده ایران در کشورهای دیگر که مبنای تودیع تضامین و اخذ خطوط اعتباری است، در اختیار بانک مرکزی است، بنابراین مهم‌ترین نقش در این زمینه را بانک مرکزی ایفاء می‌کند.

۴-۳-۵. عدم تعریف منافع مشترک اقتصادی میان ایران و کشور طرف مقابل خطوط اعتباری توسط نهادهای سیاست‌گذار

یکی از راه‌های انتقال تکنولوژی انعقاد قراردادهای پیش‌فروش به خود طرف سرمایه‌گذار است تا دانش و تکنولوژی روز انتقال یابد. یکی از چالش‌های اصلی در این خصوص عدم ایجاد ساختارهای انگیزشی است زیرا در صورتی که شرکت‌های خارجی در اثر عقد قراردادهای تجاری منتفع شوند، از طرفی خود کشور با توجه به حاشیه سود مناسب این صنعت علاقه‌ای به تقسیم آن با شریک خارجی ندارد و از سویی ناکارایی فرآیندهای نظارتی دستگاه‌های متفاوت مانع عقد چنین قراردادهایی می‌شود.

۵-۳-۵. عدم تمایل دولت نسبت به جذب سرمایه خارجی از طریق اعطای سهام کلان پروژه‌های صنعتی

این موضوع دیگر چالش استفاده از خطوط اعتباری است. سرمایه‌گذاری سایر کشورها در کنار خطوط اعتباری منجر به ارتقای کیفیت و استانداردهای پروژه می‌شود، در این شرایط شرکت‌های بین‌المللی نیز تمایل به در اختیار قراردادن مطالعات فنی و اقتصادی خواهند داشت و صنایع ایرانی نیز از تکنولوژی روز بهره‌مند می‌گردند. چالش اصلی در این حوزه عدم تمایل دولت به اشتراک اطلاعات و همچنین سود حاصل از پروژه‌ها با طرف‌های خارجی است و صرفاً تمایل به ارائه تضامین و صرف تأمین مالی دارد.

۴-۵. چالش‌های حقوقی و قانونی

۱-۴-۵. وجود قوانین معارض با استفاده از خطوط اعتباری در کلان پروژه‌های صنعتی

خطوط اعتباری به‌منظور توسعه صادرات کشور تخصیص دهنده اعتبار امضا و اجرایی می‌شوند. طبق توافقات صورت‌گرفته در خطوط تخصیصی اخیر میان دو کشور ایران و چین بالغ بر ۷۰ تا ۸۰ درصد کالا و خدمات موردنیاز پروژه‌ها می‌بایستی از کشور چین

تأمین شود که طی مذاکراتی بعدی این عدد تا ۵۰ درصد نیز رسیده است، این در حالی است که این توافق به خصوص در شرایطی که پروژه نیازمند واردات کالا و خدماتی از کشور ثالث باشد برخلاف قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی مصوب ۱۳۹۸/۰۲/۱۲ است. این تعارض سبب شده تا در فرآیند واردات خدمات، تجهیزات و قطعات اختلال ایجاد شده و مدیران پروژه زمان قابل توجهی را صرف اقناع نهادهای سیاست‌گذار به منظور ضرورت واردات نمایند. در نهایت نیز به دلیل عدم وجود مقررات و آیین‌نامه ویژه‌ای در این حوزه، وزارت صمت مجبور به اعطای مجوزهای موردی فراقانونی می‌شود. از سوی دیگر مدیرانی نیز با انواع روش‌ها اقدام به دور زدن قانون نموده و ریسک چنین فعالیت‌هایی را جهت جلو رفتن پروژه می‌پذیرند که این امر در نهایت منجر به فاصله گرفتن از اهداف اصلی این قانون می‌گردد. یکی دیگر از نمونه‌های مقررات معارض در زمینه استفاده از خطوط اعتباری ضرورت اخذ تضامین یکسان از شرکت‌های خصوصی و دولتی است (زیازی و شفقتی، ۱۳۹۶). شرکت‌های دولتی که عمدتاً توسط دولت جهت استفاده از خطوط اعتباری تضمین می‌شوند. از طرفی شرکت‌های خصوصی نیز می‌بایستی به همین میزان، انواع تضامین در اختیار دولت قرار دهند، درحالی‌که سیاست‌گذار به این نکته توجه نکرده است که اگر این شرکت‌ها از سطح قابل قبولی از تضامین برخوردار بودند، دیگر نیازی به اخذ خط اعتباری نداشته و خود از سایر منابع تأمین مالی می‌نمودند.

۲-۴-۵. عدم شفافیت فرآیندهای قانونی و قضایی مرتبط با پروژه‌های صنعتی

از جمله مواردی است که سبب ایجاد چالش‌های قانونی در زمینه توسعه پروژه‌های صنعتی شده است. ورود سازمان‌های قضایی محلی به دلایل مختلف که منجر به مسدود ساختن دارایی‌ها و متوقف ساختن پروژه می‌شود، یکی از بارزترین نمونه‌هاست. حال اینکه عقب افتادن یک پروژه از زمان‌بندی اجرا با توجه به ضمانت دولت در بازپرداخت اعتبار منجر به زیان کشور خواهد شد. درحالی‌که پیگیری‌های حقوقی و قضایی این نوع دعاوی در دادگاه‌های مرکزی و با حضور هیئت منصفه متشکل از متخصصان صنعتی و اقتصادی می‌تواند سبب نیل به تصمیمات مناسب‌تری در زمینه برخورد با تخلفات محتمل پروژه‌های صنعتی شوند که احیاناً به فرآیند توسعه پروژه‌ها نیز آسیبی وارد نکنند.

۵-۵. راهکارهای پیشنهادی

پس از احصاء چالش‌های خطوط اعتباری از منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه با صاحب‌نظران، پس از دریافت نظرات گروه کانونی، اینک به ارائه راهکارهای ناظر به منظور رفع یا کاهش چالش‌های موجود در استفاده از ظرفیت خطوط اعتباری در تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز می‌پردازیم، پیشنهادهای مطرح شده از طریق سه متغیر، بازه زمانی موردنظر برای اجرایی‌سازی پیشنهاد (کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت)، نهادهای مجری طرح و اینکه هر راهکار ناظر به رفع چه چالش‌هایی است، طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۳. جدول راهکارهای پیشنهادی

ردیف	راهکار	بازه زمانی	نهادهای مجری	راهکار ناظر با رفع چالش‌ها
۱	یکی از مهم‌ترین چالش‌های نحوه انتخاب طرح‌ها و پروژه‌هایی است که از خطوط اعتباری استفاده می‌کنند. در انتخاب پروژه‌ها علاوه بر نیاز و اهمیت کشور به آن پروژه، می‌بایست آن طرح هم‌راستا با منافع کشور (طرف خطوط اعتباری) تحت سیاست یک کمربند - یک راه باشد. به منظور عملیاتی‌سازی خطوط اعتباری چین در قالب توافق‌نامه همکاری‌های ۲۵ ساله باید مراحل زیر طی گردد: ۱. تشکیل قرارگاه مرکزی و سیاست‌گذار در این حوزه (یکی از چالش‌های اجرایی‌سازی این توافق‌نامه عدم نگاه کلان سیاست‌گذار به این حوزه است). ۲. تدوین طرح جامع و نقشه راه صنعتی کشور در خصوص اولویت‌های سرمایه‌گذاری در راستای منافع بلندمدت کشور ۳. شناخت نیازها، منافع، اهداف و برنامه‌های کشور چین (در شرایط تحریم جهت ارتقای انگیزه و اراده سیاسی کشوری می‌بایست تعریف و شناخت دقیقی از نیازها و برنامه‌های آن کشور کسب و در جهت آن و ایجاد منافع مشترک کسب نمود). ۴. تقاطع اولویت‌های سرمایه‌گذاری کشور و برنامه‌های کشور اعتباردهنده ذیل توافق‌نامه و انتخاب پروژه‌هایی که دارای شرایط زیر باشند: الف) پروژه پس از تکمیل و افتتاح برای کشور ارزآوری داشته باشد. ب) اجرای پروژه نیازمند کالا و محصولات وارداتی باشد (به علت رعایت سیاست سهم داخلی در قراردادها و عدم ضربه تولید داخلی کشور).	میان‌مدت	سیاست‌گذار کلان کشور در حوزه توافق‌نامه ۲۵ ساله، دفتر ریاست جمهوری و معاونت اول رئیس‌جمهور	چالش‌های ساختاری و نهادی / چالش‌های مالی و اقتصادی

ارزیابی خطوط اعتباری چین در تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز ایران | زمانی و همکاران | ۱۳۱

ردیف	راهکار	بازه زمانی	نهادهای مجری	راهکار ناظر با رفع چالش‌ها
۲	به منظور افزایش هماهنگی میان نهادهای مختلف مرتبط با اجرایی سازی خطوط اعتباری، ضروری است تا شورای مرکزی تأمین مالی کلان پروژه‌های ملی به ریاست معاون اول رئیس جمهور و با عضویت نمایندگان وزارت خانه‌های صمت، امور اقتصادی و دارایی، دادستانی کل کشور، سازمان برنامه و بودجه و بانک مرکزی تشکیل شود. دبیر این کمیته رئیس کل بانک مرکزی است. باهدف ایجاد انسجام و حداکثر سازی هماهنگی در فرآیند تخصیص خطوط اعتباری ضروری است تا کمیته‌ای با عنوان کمیته تخصیص خطوط اعتباری ذیل این قرارگاه تشکیل شود. این کمیته وظیفه بررسی طرح‌های پیشنهادی وزارت خانه‌های مختلف به منظور تخصیص خطوط اعتباری را مطابق با دستورالعملی که به همین منظور ظرف مدت حداکثر ۱ ماه پس از تشکیل کمیته تدوین خواهد شد، برعهده دارد.	میان مدت	سیاست گذار کلان کشور در حوزه توافقنامه ۲۵ ساله، دفتر ریاست جمهوری و معاونت اول رئیس جمهور	چالش‌های ساختاری و نهادی
۳	یکی از نکات مغفول در این روش مسئله انتقال تکنولوژی و دانش فنی است. وزارت خانه‌های نفت، نیرو و صمت مکلف‌اند نقشه جامع نیازمندی‌های فنی و تکنولوژیکی صنایع مرتبط به خود در بخش‌های مختلف را به تفکیک کشورهای دارنده آن تهیه و رتبه‌بندی نموده و سپس به شورای مرکزی ارائه نمایند. طرح‌های حائز رتبه ممتاز تکنولوژی صرفاً می‌توانند از ظرفیت خطوط اعتباری تخصیصی به منظور تأمین مالی استفاده کنند	بلند مدت	وزارت نفت، وزارت صمت، وزارت نیرو	چالش‌های اجرایی و عملیاتی
۴	شورای تأمین مالی کلان پروژه‌های ملی مکلف است اقدامات لازم برای ایجاد حداکثر انعطاف در خطوط اعتباری تخصیصی (به مانند پیش پرداخت، دوره ساخت، بازپرداخت اقساط، تکنولوژی‌های مورد نیاز و پرداخت آورده اولیه طرف ایرانی) را با هماهنگی وزارت امور خارجه و ارتقا دیپلماسی اقتصادی و از طریق مذاکرات دو یا چند جانبه فراهم آورد.	میان مدت	شورای اقتصاد / وزارت امور خارجه	چالش‌های مالی و اقتصادی

ردیف	راهکار	بازه زمانی	نهادهای مجری	راهکار ناظر با رفع چالش‌ها
۵	زمان‌بر بودن فرآیند اخذ خطوط اعتباری و مدت طولانی دستیابی به منابع در سایه تغییرات در متغیرهای کلان اقتصادی، شاخص‌های مرتبط با پروژه‌های صنعتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بنابراین ضروری است تا باهدف کاهش بوروکراسی به حداقل و تسریع در استفاده از ظرفیت خطوط اعتباری، در فرآیندهای اخذ مجوز استفاده از خطوط اعتباری به تفکیک دستگاه‌های مختلف بازبینی صورت گیرد. همچنین ضروری است تا هماهنگی‌های دیپلماتیک با همین هدف در کشور چین نیز انجام شود.	کوتاه‌مدت	سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، وزارت خارجه	چالش‌های اجرایی و عملیاتی
۶	یکی از تعارضات موجود با شرایط خط اعتباری، رعایت قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی بوده که رعایت آن ذیل مفاد استفاده از خطوط اعتباری باعث دوردن قانون و جلوه‌دادن رعایت آن شده است که در نهایت این موضوع منجر به ایجاد ریسک برای مدیران پروژه گشته است. در همین راستا می‌بایست دستورالعمل‌های و آیین‌نامه‌هایی مختص به هر صنعت که متضمن تحقق اهداف این قانون می‌باشد تدوین و طی یک برنامه میان‌مدت و بلندمدت سهم داخلی در صنایع مختلف افزایش داد.	میان‌مدت	شورای اقتصاد	چالش‌های حقوقی و قانونی
۷	شریک نمودن طرف خارجی اعطاکننده خطوط اعتباری (سرمایه‌گذاران چینی) در پروژه‌هایی که از خط اعتباری استفاده می‌کنند می‌تواند منجر به ارتقای سطح کیفیت مطالعات فنی - مهندسی و اقتصادی و همچنین کیفیت اجرای پروژه گردد. در همین راستا پیشنهاد می‌گردد تا در قوانین و مقررات مرتبط با فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی (با محوریت پروژه‌های صنعت نفت و گاز) تجدیدنظر صورت گیرد.	بلندمدت	وزارت نفت، بانک مرکزی، سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران	چالش‌های حقوقی و قانونی
۸	شورای تأمین مالی کلان پروژه‌های ملی مکلف است باتوجه به نقشه جامع پروژه‌های صنعتی کشور، شرایط سایر کشورهای جهان را که می‌توانند به‌عنوان شریک راهبردی در پروژه‌های صنایع مختلف کشور ایفای نقش داشته باشند را شناسایی و با همکاری وزارت امور خارجه نسبت به آغاز مذاکرات دو یا چندجانبه به‌منظور بازتعریف پروژه‌های مشترک صنعتی اقدام نماید.	بلندمدت	قرارگاه تأمین مالی کلان پروژه‌های ملی، وزارت امور خارجه، سازمان توسعه تجارت	چالش‌های ساختاری و نهادی

ارزیابی خطوط اعتباری چین در تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز ایران | زمانی و همکاران | ۱۳۳

ردیف	راهکار	بازه زمانی	نهادهای مجری	راهکار ناظر با رفع چالش‌ها
۹	شورای تأمین مالی کلان پروژه‌های ملی مکلف است، اقدامات لازم را برای ایجاد سازوکارهای حقوقی و قضایی، مختص کلان پروژه‌های ملی فراهم آورد. طبیعتاً ایجاد نهادهای ویژه قضایی با حضور قضات متخصصان و مشاوران صنعتی زمینه کاهش تعارضات قضایی و توقف پروژه‌ها را فراهم خواهند آورد.	میان‌مدت	قوه قضاییه، قرارگاه تأمین مالی کلان پروژه‌های ملی	چالش‌های حقوقی و قانونی
۱۰	در شرایطی که کشور به علت مشکلات اقتصادی با نوسانات نرخ ارز مواجه است. در جهت پوشش ریسک نوسان نرخ ارز و حمایت از سرمایه‌گذاری و مجریان پروژه‌ها به‌خصوص در زمان پیش‌پرداخت اول دوره و بازپرداخت تسهیلات و همچنین کاهش ریسک نکول و ایجاد بدهی برای کشور، بانک مرکزی به‌عنوان متولی نظام پول و ارزی کشور می‌بایستی مطابق با الزامات قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر مصوب ۱۳۹۴/۲/۱ زمینه ایجاد بازار مشتقات ارزی را فراهم آورد.	بلندمدت	بانک مرکزی	چالش‌های مالی و اقتصادی
۱۱	به‌منظور اتخاذ راهبرد مناسب در ارتباط بلندمدت با کشورهای طرف خطوط اعتباری، ضروری است تا سند تعاملات اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با کشور چین ذیل راهبردهای کلان سند ۲۵ ساله تهیه و مبنای ارتباط با حاکمیت، نظام مالی و فعالان اقتصادی کشور چین قرار گیرد.	میان‌مدت	قرارگاه تأمین مالی کلان پروژه‌های ملی، بانک مرکزی، وزارت امور خارجه، سازمان توسعه و تجارت	چالش‌های ساختاری و نهادی
۱۲	به‌منظور افزایش نظارت هلدینگ‌های اقتصادی بر شرکت‌ها و پروژه‌های زیرمجموعه که اقدام به اخذ خطوط اعتباری می‌کنند، ضروری است تا هلدینگ‌های بالادستی نسبت به اعطای تضامین اقدام کنند و اعطای وثایق توسط دولت برای این نوع از شرکت‌ها ممنوع گردد.	میان‌مدت	وزارت امور اقتصادی و دارایی	چالش‌های اجرایی و عملیاتی

منبع: یافته‌های تحقیق

۶. نتیجه‌گیری

باتوجه به نیاز بالای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های صنعت نفت و گاز و عدم امکان پوشش نیازهای سرمایه‌گذاری این صنعت از منابع داخلی و از طرف دیگر، انعقاد سند همکاری‌های

۲۵ ساله دو کشور ایران و چین، در حال حاضر استفاده از خطوط اعتباری تخصیصی کشور چین یکی از فرصت‌های مهم برای تأمین مالی پروژه‌های کشور است. با این وجود، بررسی‌های انجام گرفته حاکی از چالش‌هایی جدی در استفاده از ظرفیت خطوط اعتباری است. به همین منظور این پژوهش درصدد بررسی چندجانبه این چالش‌ها است. در پژوهش حاضر، نظر به محرمانه بودن موضوع به عنوان مهم‌ترین محدودیت پژوهش، سعی بر آن شده است که در گام نخست منابع کتابخانه‌ای در راستای شناسایی ابعاد مختلف چالش‌های خطوط اعتباری مورد مطالعه قرار گیرد. در گام بعد، پس از مصاحبه با خبرگان حوزه تأمین مالی، چالش‌های مستخرج با استفاده از روش تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌های حاصل نشان داد، عدم وجود فضای رقابتی و امکان انتخاب برای دریافت خطوط اعتباری، عدم امکان استفاده از ابزارهای بانکی جهت پرداخت‌های بین‌المللی در شرایط تحریم، عدم اولویت‌بندی کلان پروژه‌های صنعتی، پیچیدگی و زمان‌بر بودن فرآیندهای اجرایی و بروکراسی اداری مرتبط با خطوط اعتباری و وجود قوانین معارض با استفاده از خطوط اعتباری در کلان پروژه‌های صنعتی از جمله مهم‌ترین مضامین پایه‌ای بودند که ذیل چهار مضمون سازمان‌دهنده یعنی چالش‌های مالی و اقتصادی، اجرایی و عملیاتی، ساختاری و نهادی و حقوقی و قانونی طبقه‌بندی شدند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد خطوط اعتباری روشی جدید، کارا و مناسب برای تأمین مالی پروژه‌های نفت و گاز است، هرچند احتیاج به فراهم کردن زیرساخت‌هایی دارد که به طور خلاصه عبارتند از:

۱. اولویت‌بندی تأمین مالی کلان پروژه‌های ملی مطابق با اسناد بالادستی
۲. تدوین نقشه جامع نیازمندی‌های فنی و تکنولوژیکی صنایع مرتبط
۳. ایجاد حداکثر انعطاف در خطوط اعتباری تخصیصی (به‌مانند پیش‌پرداخت، دوره ساخت، بازپرداخت اقساط، تکنولوژی‌های موردنیاز و پرداخت آورده اولیه طرف ایرانی) از طریق وزارت امور خارجه و ارتقا دیپلماسی اقتصادی
۴. اصلاح قوانین معارض با تأمین مالی پروژه‌ها از طریق خطوط اعتباری به‌مانند قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی
۵. بازبینی در قوانین و مقررات مرتبط با فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی (با محوریت پروژه‌های صنعت نفت و گاز)
۶. تدوین سازوکارهای حقوقی و قضایی، مختص کلان پروژه‌های ملی با همکاری قوه

ارزیابی خطوط اعتباری چین در تأمین مالی پروژه‌های صنعت نفت و گاز ایران | زمانی و همکاران | ۱۳۵

۷. ایجاد بازار مشتقات ارزی حتی به صورت محدود به منظور پوشش ریسک پروژه‌های بزرگ اقتصادی کشور

۷. تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

۸. سپاسگزاری

نویسندگان مقاله از داوران محترم که با نظرات ارزشمندشان باعث بهبود کیفیت مقاله شده‌اند، سپاسگزارند.

ORCID

Mohammad Ali Zamani		http://orcid.org/0000-0002-9515-5325
Hossein Hasanzadeh		https://orcid.org/0000-0001-9018-2108
Ali Seifian		http://orcid.org/0000-0002-1536-4865
Mohammad Qezelbash		http://orcid.org/0009-0002-2899-7095

۹. منابع

تبیانان، امیرحسین؛ پيله فروش، میثم و صباغی، مسعود. (۱۳۹۷). الزامات تحقق تأمین مالی بالادست نفت و گاز در شرایط تحریم. دفتر مطالعات انرژی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

جلیلی، محمد؛ فلاح شمس، میرفیض؛ زین‌الدین، سید مصطفی و محمدی‌ها، سعید. (۱۳۸۹). رتبه‌بندی شیوه‌های تأمین مالی خارجی برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت جمهوری اسلامی ایران با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی. *نشریه مطالعات کمی در مدیریت*، شماره ۲، صفحات ۷۹-۵۳.

زیازی، حاتم صادقی و شفقتی، زینب. (۱۳۹۶). جذب سرمایه‌گذاری خارجی با انعقاد قراردادهای جدید نفتی ایران (IPC). *دانش حقوق و مالیه*، سال اول، شماره ۲، صفحات ۸۳-۶۵.

شریعتی‌نیا، محسن. (۱۳۹۱). عوامل تعیین‌کننده روابط ایران و چین. *فصلنامه روابط خارجی*، سال چهارم، شماره ۲، صفحات ۲۱۰-۱۷۹.

شریعتی‌نیا، محسن و عزیزی، حمیدرضا. (۱۳۹۶). همکاری ایران و چین در کمربند اقتصادی جاده ابریشم. *فصلنامه روابط خارجی*، سال نهم، شماره ۴، صفحات ۲۹-۷.

عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمدسعید؛ فقیهی، ابوالحسن و شیخزاده، محمد. (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. *دو فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی*، شماره ۱۰، صفحات ۱۹۸-۱۵۱.

کمالی، یحیی. (۱۳۹۷). روش‌شناسی تحلیل مضمون و کاربرد آن در مطالعات سیاست‌گذاری عمومی. فصلنامه سیاست‌گذاری عمومی، سال چهارم، شماره دوم، صفحات ۱۸۹-۲۰۸.
موسوی اصفهانی، زینب سادات؛ عسگرخانی، ابومحمد و عطاشنه، منصور. (۱۳۹۹). صنعت نفت و شیوه‌های تأمین مالی (فاینانس) در ایران. نشریه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، سال یازدهم، شماره ۴۵، صفحات ۱۸۳-۱۶۳.

References

- Berger, A. N., Zhang, D., & Zhao, Y. E. (2020). Bank specialness, credit lines, and loan structure. *Credit Lines, and Loan Structure* (January 13, 2020).
- Berrosipide, J. Meisenzahl, R. and Sullivan, B. (2012). *Credit line use and availability in the financial crisis: The importance of hedging*. Finance and Economics Discussion Series Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs Federal Reserve Board, Washington, D.C.
- Boileau, M. and Moyen, N. (2016). Corporate cash holding and credit line usage. *International Economic Review*, 57(4), 1481-1506
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Sage publication.
- Braun, V., Clarke, V. and Weate, P. (2016). *Using thematic analysis in sport and exercise research*. In *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise*.
- Gelpern, A. Horn, S. Morris, S. Parks, B. and Trebesch, C. (2021). *How China Lends*. AIDDATA.
- King, N. and Horrocks, C. (2018). Interviews in qualitative research. *Interviews in qualitative research*, 1-360.
- Sufi, A. (2005). *Bank Lines of Credit in Corporate Finance: An Empirical Analysis*. University of Chicago.

In Persian

- Abedi Jafari, H., Taslimi, M., Faqih, A. and Sheikhzadeh, M. (2011). Thematic analysis and the network of themes: a simple and efficient way to explain patterns in qualitative data. *Journal of Strategic Management*, No. 10, pp. 151-198. [In Persian]
- Jalili, M., Falah Shams, M., Zainuddin, M. and Mohammadiha, Saeed. (2010). Ranking foreign financing methods for investment in the oil industry of the Islamic Republic of Iran using the hierarchical analysis method. *Journal of quantitative studies in management*, number 2, pp. 53-79. [In Persian]
- Kamali, Y. (2017). Content analysis methodology and its application in public policy studies. *Journal of Public Policy*, fourth year, second issue, pp. 189-208. [In Persian]

- Mousavi Esfahani, Z. Asgarkhani, A. and Atashneh, M. (2019). Oil industry and financing methods in Iran. *Journal of Political and International Research*, Year 11, Number 45, pp. 163-183. [In Persian]
- Shariatinia, M. (2012). Determining factors of Iran-China relations. *Foreign Relations Quarterly*, fourth year, number 2, pp. 210-179. [In Persian]
- Tebianian, A., Pileforosh, M. and Sabbaghi, M. (2017). Requirements for the realization of upstream financing of oil and gas in the conditions of sanctions. *Office of Energy Studies Research Center of Islamic Council*. [In Persian]
- Ziyazi, H. and Shafghati, Z. (2016). Attracting foreign investment by concluding new Iranian oil contracts (IPC). *Knowledge of law and finance*, first year, number 2, pp. 65-83. [In Persian]

